

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
EVANGELICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA

Bakalářská práce

**Možnosti využití prvků
expresivních terapií v azylových
domech pro matky s dětmi**

Zdenka Dóková

Katedra teologie a filosofie

Vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Pastorační a sociální práce

Brandýs nad Labem 2011

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto písemnou bakalářskou práci s názvem Možnosti expresivních terapií v azylových domech pro matky s dětmi napsala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna veřejnosti ke studijním účelům.

V Brandýse nad Labem dne 13. 7. 2011

Zdenka Dóková

Bibliografická citace

Možnosti využití prvků expresivních terapií v azylových domech pro matky s dětmi [rukopis] : bakalářská práce / Zdenka Dóková; vedoucí práce: PhDr. Zuzana Svobodová, Ph.D.. Brandýs nad Labem, 2011. - 57s. + přílohy.

Anotace

Tato bakalářská práce se zabývá možnostmi využití prvků expresivních terapií při práci s dětmi, které žijí v azylových domech pro matky s dětmi.

Práce je rozdělena do tří tematických částí.

První část se zabývá expresivními terapiemi. Jsou v ní vysvětleny pojmy arteterapie i muzikoterapie. Dále zde nalezneme cíle těchto terapií, jejich metody a techniky. V krátkosti je i zmíněna historie obou výše zmíněných expresivních terapií.

Druhá část práce je zaměřena na azylové domy pro matky s dětmi z teoretického hlediska. Nalezneme zde základní informace o azylových domech, jejich cíle a také situaci těchto zařízení ve Středočeském kraji, co se týče počtu a možnosti poskytování expresivních terapií.

Třetí část pojednává o praxi ve dvou azylových zařízeních ze Středočeského kraje. Nalezneme zde popis obou pracovišť. Krátký průběh praxí a také zkušenosti s poskytováním expresivních terapií dětem.

Klíčová slova

expresivní terapie, arteterapie, muzikoterapie, děti, azylové domy pro matky s dětmi

Summary

Utilization of the expressive therapy elements at asylum houses
for mothers with children

This bachelor`s thesis deals with possibilities of expressive therapy elements usage during work with children.

The thesis is divided into the three task group. The first group is focused on certain expressive therapy kinds. There is an explanation of art and music therapy terms; furthermore we can find there aims of this therapies, their methods and techniques. The history of bough kinds of expressive therapy mentioned above is briefly described.

The second part is aiming on asylum houses for mothers and children from theoretical perspective. There we can find a basic information about asylum houses, their tasks and possibilities in numbers and variants of expressive therapy provision in central - Bohemian region.

The third part deal with internship at two asylum facilities from central – Bohemian region. We can find there a description of bough workplaces. The short progression of internship programme of expressive therapy provision is reflected.

Keywords

Expressive therapy, art therapy, musical therapy, child

Poděkování

Děkuji PhDr. Zuzaně Svobodové, Ph.D za to, že jsem mohla zpracovat pro mě toto velmi důležité téma, za její podporu a pochopení.

Ráda bych také poděkovala Peadr. Magdaleně Zemánkové. Díky ní jsem také poprvé vstoupila do tajů expresivních terapií, které mne očarovaly.

Dále bych ráda poděkovala mé mamince a jejímu příteli za podporu a pomoc při psaní této práce a také za snahu a výdrž při korektuře celého textu.

V neposlední řadě bych ráda poděkovala mému tatínkovi a přátelům, především Kateřině Jánské, za jejich pomoc, podporu, trpělivost a pochopení.

Obsah

Úvod.....	8
1 Expresivní terapie	10
1.1 Arteterapie	10
1.1.1 Vymezení pojmu	10
1.1.2 Cíle.....	13
1.1.3 Metody a techniky.....	14
1.1.4 Historie a současnost.....	17
1.2 Muzikoterapie	19
1.2.1 Vymezení pojmu	19
1.2.2 Cíle.....	21
1.2.3 Metody a techniky.....	21
1.2.4 Historie a současnost.....	24
2 Azylové domy pro matky s dětmi	26
2.1 Cíle azylových domů.....	27
2.2 Situace těchto zařízení ve Středních Čechách.....	28
3 Praxe v Azylových domech	30
3.1 Popis pracovišť.....	30
3.1.1 Azylový dům v Brandýse nad Labem	30
3.1.2 Azylový dům Mělník	32
3.2 Vlastní zkušenosti.....	34
3.2.1 Brandýs nad Labem	34
3.2.2 Mělník.....	38
3.3 Malá anketa.....	40
3.3.1 Brandýs nad Labem	41
3.3.2 Mělník.....	42
3.4 Kazuistiky.....	43
3.5 Shrnutí poznatků.....	48
Závěr	51
Seznam literatury	53
Přílohy.....	57

Úvod

Toto téma jsem si vybrala z mnoha důvodů. Nejdůležitějším z nich byl fakt, že práce v azylových domech mne naplňuje pocitem prospěšně vykonané a užitečné práce. V azylových domech jsem byla již několikrát na praxi, i jsem zde brigádně pracovala jako sociální asistentka.

Další podnět se u mne zrodil při hodinách „Úvod do expresivních terapií“, které jsem navštěvovala při studiu na vyšší odborné škole, a kde jsem poznala základy tvořivé činnosti. Při představě dětí v azylovém domě jsem okamžitě viděla jejich spokojené výrazy, odrážející se jim v obličejích při výtvarném vytváření, při zpívání.

Já sama jsem nyní propadla výtvarným činnostem. Kdysi jsem si malovala, ale před nějakou dobou jsem na malování úplně zapoměla. Nyní jsem se k němu vrátila. A vždy, hlavně když se ocitnu v nějaké zachmuřené, či naopak veselé náladě, a mám tu možnost, vezmu do ruky pastelky, papír a začnu malovat. Malování mi pomáhá k relaxaci, k urovnání myšlenek i k „vyslovení“ určitých emocí. A co se týče zpívání nebo poslouchání hudby - hudba je to co mne provází celým svým životem. Zcela se ztotožňuji se rčením, HUDBA JE LÉK.

V názvu mé práce jsem použila slovního spojení „možnosti využití prvků expresivních terapií“. A to z toho důvodu, že nejsem terapeutka a proto s dětmi nemohu praktikovat přímo terapeutické techniky. Mohu si s nimi ale malovat, zpívat i hrát na hudební nástroje, a zkusit zapojovat různé prvky z nastudovaných technik, a všimat si jejich důsledků, případných pozitiv i negativ.

Cíle mé práce jsou následující. Ráda bych si ozřejmila fenomény týkající se různých expresivních terapií. S tím je spojené získávání informací týkajících se terapií, jejich metod, možnosti jejich využití. Dále bych ráda zjistila, jaké je jejich využití v azylových domech. Zjistit to v celé naší zemi by bylo velice časově náročné, a proto jsem se rozhodla zaměřit se na využití expresivních terapií v kraji mého narození, kterým jsou střední Čechy. Také bych si ráda prohloubila nejen své teoretické, ale i praktické zkušenosti s poskytováním služeb v azylových domech pro matky s dětmi. Mým hlavním cílem je zaměření se na možnosti využití prvků expresivních terapií pro děti v azylových domech. Také bych byla ráda přítomna na terapeutických setkáních, vedených profesionální terapeutkou a měla možnost pozorovat děti a jejich chování v průběhu terapie.

K dosažení svých cílů využiji nejen odbornou literaturu, ale také své zkušenosti, které jsem získala a i které dále získám při zapojení se do chodu azylových domů, ve kterých budu vykonávat praxi. Rozhodla jsem se pro praxi ve dvou zařízeních, abych měla více informací z různých stran a neposuzovala situaci pouze podle jediného příkladu. Tím, že budu v azylových domech po delší dobu, věřím, že se vybuduje vzájemná důvěra nejen mezi mnou a dětmi, ale též mezi mnou a matkami. Díky našim rozhovorům získám bližší pohled a cenné informace, co se účinků expresivních terapií týče.

1 Expresivní terapie

Pojem expresivní terapie nám nemusí nic říkat, ale skrývá v sobě mnoho zajímavých objektů. Expresivní terapie posiluje schopnosti jedince k sebevyjádření, sebereflexe pomocí tvořivých aktivit. Existuje mnoho různých terapií. Některé jsou verbální, jiné nikoliv. Každý si tedy může vybrat tu, která právě jemu nejvíce vyhovuje, ve které je schopen uvolnění.

Jmenuji alespoň nejznámější z nich: arteterapie, dramaterapie, pohybová a taneční terapie, muzikoterapie, poetoterapie.

Během mých praxí v azylových domech jsem zjistila, že pro děti je nejvhodnější arteterapie, muzikoterapie, popřípadě pohybová a taneční terapie. První dvě jmenované jsou však neúčinnější. Poetoterapie se mi zdála pro malé děti velmi složitá. Při dramaterapii děti často nejsou schopné vydržet, či brát ji vážně.

Svou práci tedy zaměřím na arteterapii a muzikoterapii.

1.1 Arteterapie

1.1.1 Vymezení pojmu

Co se skrývá pod pojmem arteterapie? Během sbírání materiálů k této práci jsem narazila na několik definic tohoto oboru. Pro mou práci je dle mého názoru nejvýstižnější tato definice: „Arteterapie je jedním z psychoterapeutických postupů. Opírá se o výtvarné projevy klientů jako o hlavní léčebný prostředek. Nejde při ní o dokonalé, konečné dílo, ale o proces tvorby.“¹

¹ <http://www.psychoterapeutka.eu/sluzby-terapie/arteterapie/> (on-line 8. 12 .2010)

Pojem arteterapie vznikl spojením dvou starověkých pojmů a to z latinského slova art, které vyjadřuje umění a ze slova therapón, které vyjadřuje průvodce či služebníka.²

Arteterapie je založena především na vytváření děl vlastní, aktivní tvorbou (viz níže). Přitom není cílem vytvořit přesnou reprodukci předmětů nebo zhotovovat umělecké předměty. Jde o to, aby se lidé mohli vyjádřit způsobem, který je pro ně lehčí, než slovní vyjádření. „Výtvarná tvorba užívá primárně neverbálních prostředků, čímž je přístupná i těm lidem, pro které je slovní vyjadřování z různých důvodů těžké, ať už pro jejich mentální či fyzický handicap, jazykovou bariéru nebo vyjadřovací obtíž.“³ Díky tomu bývá terapeut schopen poznat některé základní osobnostní rysy klienta, které by pro něho mohly být jinak těžko přístupné. V průběhu výtvarné práce dochází ke slučování vědomí s nevědomím, což by slovně nebylo možné vyjádřit, případně by to trvalo dlouhou dobu.

Arteterapie se často používá jako doplňková terapie k jakémukoliv typu psychoterapie. Díky ní se objevuje nový terapeutický materiál a klient si též uvědomí své výtvarné schopnosti a může dojít k posílení jeho sebevědomí.

Výtvarné činnosti se v současné době užívají k uvolnění stresu a slouží jako formy relaxace. Díky výtvarnému vytváření můžeme takzvaně uniknout do jiného světa, kde zapomeneme na naše denní starosti. Ventilujeme pocity hněvu, deprese, úzkosti, případně i pocity štěstí. Díky výtvarným činnostem jsme schopni zvládnout naše současné situace a můžeme z nich načerpat novou energii.

² Slavík (1999) in <http://www.i-psychologia.sk/arteterapia-definicia.php> (on-line 8. 12. 2010)

³ CAMPBELLOVÁ, J., *Techniky arteterapie*, Portál 2000, str. 20

Arteterapii dělíme podle Šickové – Fabrici⁴ na receptivní a produktivní.

Arteterapie **receptivní** je založena na vnímání určitého uměleckého díla, které určí arteterapeut s určitým záměrem. Součástí receptivní arteterapie jsou návštěvy výstav a galerií. Cílem této formy je uvědomění si a pochopení sebe sama, svého nitra, sdílení pocitů s jinými lidmi a s tím spojené poznávání pocitů a náhledů jiných lidí.

Arteterapie **produktivní** je založena na vlastním tvoření výtvarného díla, jak malbou, tak modelováním. Přičemž se zaměřujeme především na pocity v průběhu vytváření. Také je zde důležité sdílení svých pocitů s arteterapeutem, či se skupinou. I zde se setkáváme s poznáváním náhledů ostatních lidí.

Dále arteterapii můžeme podle knihy Skupinová arteterapie⁵ dělit dle formy na skupinovou a individuální.

Při **individuální** arteterapii se arteterapeut věnuje pouze jednomu klientovi. Jedná se tedy o velice úzkou formu spolupráce, kde mezi arteterapeutem a klientem vzniká velice blízký vztah. Tato terapie je zejména vhodná pro týrané a zneužívané děti, psychotické klienty, seniory.

Při **skupinové** terapii se nejedná o tak intenzivní spolupráci mezi klienty a arteterapeutem. Naproti tomu je zde však velice důležité sdílení pocitů a sebepoznávání se v rámci skupiny. Jedná se také o pocity a atmosféru, která vzniká při společném tvoření. Tato terapie je vhodná pro klienty, kteří mají potíže se vztahy a také pro klienty, kteří trpí závislostmi či poruchami příjmu

⁴ ŠICKOVÁ – FABRICI, J., *Základy arteterapie*, Portál 2002, str. 30 - 32

⁵ LIEBMANN, M., *Skupinová arteterapie*, Portál 2005

potravy, dále je vhodná pro klienty s fyzickým, či duševním postižením.

Využití a cíle arteterapie se liší podle povahy klientely. Jiné je využití při práci s duševně nemocnými lidmi, jiné při práci se seniory, jiné v sociální oblasti. Má práce se zaměřuje na využití arteterapie v sociální činnosti. Arteterapie se zde zaměřuje mimo jiné na zvyšování sebevědomí, uvolnění, rozvoj fantazie, vnímání druhých lidí, integraci do skupiny, rozvoj osobnosti.

1.1.2 Cíle

Jebavá⁶ dělí cíle arteterapie na dvě skupiny. Na skupinu individuálních cílů a na skupinu sociálních cílů.

Individuální cíle – do této skupiny patří sebevnímání, uvolnění, sebehodnocení, uspořádání zážitků, osobní růst, rozvoj fantazie, nadhled, rozvoj osobnosti

Sociální cíle – vnímání druhých lidí, navazování kontaktů, zapojení se do skupiny, komunikace, řešení kolektivních problémů, zjištění, že podobné problémy mají i ostatní, pochopení vztahů, vytvoření sociální podpory.

Cíle arteterapie u dětí⁷

- pomáhat při navození kontaktu s dítětem
- umožňovat nahlédnutí do jeho nevědomého života
- snižovat jeho agresivní a sexuální napětí
- vytvářet prostor pro vyjádření impulzivní motorické aktivity dítěte
- umožnit mu experimentovat s formou

⁶ JEBAVÁ, J., *Úvod do arteterapie*, Karolinum 2000

⁷ BENDEROVÁ in ŠICKOVÁ – FABRICI, J., *Základy arteterapie*, Portál 2002, str.62

- napomáhat socializaci
- podporovat integraci osobnosti

1.1.3 Metody a techniky

Šicková – Fabrici⁸ popisuje tyto arteterapeutické metody: imaginaci, animaci, koncentraci, transformaci a rekonstrukci.

„**Imaginace** má mnoho společného s vnitřním světem člověka, je jakýmsi zprostředkovatelem mezi světem hmotným, fyzickým a světem duchovním.“⁹ Tato metoda je vhodná pro lepší sebepochopení, pro uvolnění emocí, pro vyjasnění si postojů. Podle tvarů a použitých barev se diagnostikuje, zda se jedná o patologii nebo o proces uzdravení. O imaginaci můžeme hovořit, využíváme-li při arteterapii vzpomínky z minulosti, nebo očekávání z budoucnosti. Při imaginaci se často využívají techniky jako je keř růží, dům, strom, čtyři živly.

Animace se často využívá s dětmi při rozhovorech o tom, co nakreslily. Jedná se o rozhovor, který je veden ve třetí osobě. Terapeut nebo klient se ztotožní s osobou nebo věcí na obrázku a mluví jejich jménem. Dětem toto vyhovuje lépe k vyjadřování jejich pocitů. Cítí se bezpečněji.

K metodám **koncentrace** řadíme jednoznačně mandaly. Mandala znamená podle sanskrtu svatý kruh. Za mandalu tedy považujeme vše, co má střed a kruhovitý tvar. Mandala se popisuje jako centrální bod uvnitř lidské duše. Arteterapie používá mandaly k meditaci a koncentraci.

Metoda **transformace** spočívá v tom, že pocity, které vzplanuly z jedné formy umění, se transformují do formy druhé.

⁸ ŠICKOVÁ – FABRICI, J., *Základy arteterapie*, Portál 2002, str. 125 - 133

⁹ Tamtéž str. 125

Například arteterapeut přečte úryvek z nějakého díla a jeho klienti jsou požádáni, aby to co slyšeli a to co z toho cítili, přetransformovali do výtvarné podoby. Poté každý hovoří o tom, co namaloval a o svých pocitech, které měl jak při poslechu daného textu, tak samozřejmě i při jeho výtvarném ztvárnění. Další formou transformace může také být výtvarná činnost prováděná při poslechu hudby. Tato metoda je vhodná zejména pro dospělé klienty.

Do **rekonstrukce** můžeme zařadit takzvanou dokreslovanou koláž. Tato metoda spočívá v tom, že vystříháme z novin část obličeje nebo těla a druhou část má za úkol klient dotvořit podle toho, jak by se mu nejvíce líbila. Tato metoda je vhodná pro všechny věkové kategorie.

Arteterapeutické techniky se používají z několika důvodů. Jsou jimi: usnadnění vyjadřování pocitů; umožnění rozpoznání některých osobnostních rysů; objevení tvůrčích vloh; slučování vědomých a nevědomých tendencí, ke kterým dochází během výtvarného vyjadřování. Techniky vybírá arteterapeut tak, aby směřovaly k dosažení cíle a také samozřejmě podle možností klientů. Možnostmi klientů mám na mysli, jak jejich věk, tak také jejich zdravotní a psychické možnosti.

Arteterapeutických technik existuje mnoho. K základním patří čmárání tužkou, kresba namočenými prsty v barvě, kresba barvami na namočený papír, koláže, sestavování objektů z přírodních materiálů, tematická kresba, tematické modelování, kresba ve dvojici, malování společného domu.¹⁰

Také k různým technikám využíváme různých materiálů, které si musíme před zadáním dané techniky řádně připravit.

¹⁰ CASEOVÁ, C., DALLEYOVÁ, T., *Arteterapie s dětmi*, Portál 1995, str. 9

Materiály dělíme na základní soupravu, kam patří barvy, štětce, uhly, papíry a tak dále, poté na potřeby na modelování, materiály na koláž, zbytkový materiál a doplňkový materiál. Za zbytkový materiál se považují například zbytky kůže, semiše, plastu nebo kartónu. A do doplňkového materiálu řadíme pracovní pláště, papírové ručníky, ve vodě rozpustné pastelky a podobně.¹¹

Techniky můžeme dělit podle různých hledisek. Rozhodla jsem se nastítnit rozdělení podle Jean Campbellové¹². Zde jsou techniky rozděleny podle cíle, ke kterému směřují.

- Posílení sebevědomí – Osobnost jako válečná zbroj, Sebeláska, Jak vidím sám sebe
- Rozvíjení sebeuvědomění – Čára života, Pohled ze všech stran, Autoportrét, Symbol vlastního já, Jak se cítím, Jak mě vidí druzí
- Uvolnění – Trhání a slepování
- Rozvíjení tvořivosti – Smysly – Hmat, Čtyři roční období, Superhrdinové, Přírodní plastika
- Rozvíjení fantazie - Sny
- Uvolnění napětí – Malování hlasů
- Rozvíjení vnímavosti – Barvy zvuku, Malba prsty, Malování na hudbu
- Posílení soustředění – Vizuální konverzace
- Rozvíjení soudružnosti skupiny – Strom života, Skupinové prostředí
- Zmírňování stresu – Zaměřeno na city

¹¹ CAMPBELLOVÁ, J., *Techniky arteterapie*, Portál 2000, str. 188 - 190

¹² Tamtéž str. 44 - 185

- Lepší pochopení sebe samého i ostatních – Symbol pro každého, Živé sochy

Některými technikami jsem se nechala inspirovat při mé práci s dětmi v azylovém domě. Blíže v kapitole 3.2.1..

1.1.4 Historie a současnost

Začátky arteterapie sahají do 18. a 19. století, kdy se výtvarná činnost používala k upřesňování diagnózy u duševně nemocných. Na tuto činnost navázal ve dvacátých letech 20. století německý psychiatr Hans Prinzhorn, který shromažďoval práce svých klientů. Z děl, která nebyla během světové války zničena, vytvořil stálou sbírku.

První, kdo použil termín art therapy, byla Margaret Naumburgová, a to ve třicátých letech 20. století ve Spojených státech amerických. Jejím východiskem bylo: „proces arteterapie je založen na poznání, že nezákladnější myšlenky a pocity člověka derivované z nevědomí dosáhnou výrazu lépe v obrazech, než ve slovech“¹³.

Ve třicátých a čtyřicátých letech 20. století se začala arteterapie používat jako terapeutická metoda v souvislosti s návazností na rozvoj psychoanalýzy a dalších psychoterapeutických směrů.¹⁴

Další významnou průkopnicí je Edith Kramerová. V roce 1972 napsala knihu *Umění jako terapie s dětmi*. Ve své práci vyzdvihovala snahu o to, aby děti posilovaly své ego a smysly pro vlastní identitu. Tento svůj cíl začala praktikovat s dětmi, které emigrovaly z fašistické Evropy.

¹³ ŠICKOVÁ – FABRICI, J., *Základy arteterapie*, Portál 2002, str. 26

¹⁴ <http://www.arteterapie.cz/> (on-line 12. 7. 2011)

Konec 20. století reflektoval zvýšenou potřebu komunikace, přinášel integrační tendence do mnohých oblastí lidské činnosti. Vědomí či tušení možností rozšiřovat obzory přitahuje zájemce o arteterapii.

Nyní zažívá arteterapie svůj rozkvět. Je velice žádána, jak ve Spojených státech Amerických, Velké Británii, tak i ve Francii, Německu a také začíná pronikat do zemí třetího světa. Díky velkému zájmu vznikají různé instituty, kde je možné tuto formu terapie studovat.¹⁵

¹⁵ ČESKÁ ARTETERAPEUTICKÁ ASOCIACE, *Současná arteterapie*, Univerzita Karlova v Praze 2000

1.2 Muzikoterapie

1.2.1 Vymezení pojmu

Muzikoterapie má řecko-latinský původ. Musica znamená latinsky hudba a therapeia je řecky léčit, starat se, pomáhat, vzdělávat. Muzikoterapeut tedy využívá hudby k dosažení určitého terapeutického cíle.

Našla jsem několik definic muzikoterapie a nejvíce se ztotožňuji s definicí, kterou vydala Světová federace muzikoterapie: „Muzikoterapie je použití hudby nebo hudebních elementů (zvuku, rytmu, melodie, harmonie) kvalifikovaným muzikoterapeutem pro klienta nebo skupinu. Jejím účelem je usnadnit a rozvinout komunikaci, vztahy, učení, pohyblivost, sebevyjádření, organizaci a jiné cíle za účelem uspokojení tělesných, emocionálních, mentálních, sociálních a kognitivních potřeb.“¹⁶

V knize *Kapitoly z muzikoterapie*¹⁷ se řeší rozpor mezi skupinou osob, kteří označují muzikoterapii za terapii pouze v tom případě, že se týká léčení neuróz, psychosomatických poruch a neuropsychiatrických onemocnění, a druhou skupinou, která považuje muzikoterapii za terapii i v tom případě, kdy se nejedná přímo o léčbu, ale o vliv hudby na psychiku člověka.

Pokorná¹⁸ rozdělila muzikoterapii do čtyř stupňů. První stupeň, nejužší smysl muzikoterapie, je ten, kde se hudba využívá jako forma psychoterapie při léčbě různých duševních chorob.

¹⁶<http://www.expresivniterapie.org/ceska-muzikoterapeuticka-asociace.html> (on-line 10. 2. 2011)

¹⁷ LINKA, A., *Kapitoly z muzikoterapie*, Gloria 1997

¹⁸ POKORNÁ, P in LINKA, A., *Kapitoly z muzikoterapie*, Gloria 1997, str. 39

Druhý stupeň rozšířila na aktivity, které slouží ke zlepšování sociálních vazeb pacientů, sebehodnocení, skupinové spolupráci, zařazení se do kolektivu. Třetí stupeň posouvá muzikoterapii i mimo léčebný prostředek. Zde nám slouží, jak k léčebnému procesu, tak k rehabilitačnímu. Posledním čtvrtým stupněm rozumí autorka využití hudby k psychohygienickému procesu.

Stejně, jako autor knihy Kapitoly muzikoterapie, chápu muzikoterapii co nejdříve a také souhlasím s používáním výše zmíněných stupňů.

Muzikoterapie má mnoho možností, jak ji dělit. Například podle Kantora¹⁹ na hudební autoterapii a heteroterapii.

Hudební autoterapií se nazývá takzvaná sebeléčba. K ní dochází například, když pacient opustí ústavní léčení, a dále pokračuje sám na sobě v léčbě pomocí praktik, které na něm byly praktikovány, nebo které mu jeho muzikoterapeut doporučil. Dále sem patří lidé, kteří užívají hudbu k mentální hygieně, uvolnění se, relaxaci. Při heteroterapii musí být minimálně dvě osoby – pacient a terapeut.

Další možnost, jak muzikoterapii rozdělit, je na individuální a skupinovou. Individuální muzikoterapie je zaměřena na jednotlivce a zaměřuje se na zjištění jeho problémů, snaží se pomoci se strukturalizací jeho osobnosti, věnuje se jeho vlastnímu prožívání. Při skupinové muzikoterapii můžeme zjistit, jaké jsou vztahy ve skupině, postavení jednotlivců, schopnost komunikace uvnitř skupiny a její sociální interakce.

¹⁹ KANTOR, J. a kol., Základy muzikoterapie, Gráda 2009

1.2.2 Cíle

I zde použiji definici Světové federace muzikoterapie: „Cílem muzikoterapie je rozvinou potenciál anebo obnovit funkce jedince tak, aby mohl dosáhnout lepší intrapersonální nebo interpersonální integrace a následně také vyšší kvality života prostřednictvím prevence, rehabilitace nebo léčby.“²⁰

Cílů muzikoterapie je velké množství. „Nejobecnějším cílem v muzikoterapeutické práci je posílení, případně znovunastolení zdraví klientů.“²¹ K dalším cílům patří řešení skrytých konfliktů, komunikačních problémů, adaptace, sociální integrace, zvyšování kvality života. Všechny cíle, a to nejen tyto zmíněné cíle, se vzájemně prolínají a navazují na sebe.

1.2.3 Metody a techniky²²

V knize *Základy muzikoterapie* jsou definovány následující čtyři metody: hudební improvizace, hudební interpretace, kompozice a poslech hudby. Každá z těchto metod má velké množství variací, pomocí kterých se mohou jednotlivé metody měnit, přizpůsobovat klientovi a jeho potřebám. Každá z těchto metod má své vlastní techniky.

„Hudební **improvizace** představuje spontánní vytváření hudby pomocí hry na tělo, zpěvu a hudebních nástrojů.“²³ V této metodě je velice důležité, aby byl klient motivován a emočně připraven k vlastnímu vytváření. Metoda improvizace pomáhá klientovi vyjádřit své emoce, které by jinak vyjadřoval s obtížemi, nebo by se o to nepokoušel vůbec. Při improvizaci

²⁰<http://www.expresivniterapie.org/ceska-muzikoterapeuticka-asociace.html> (on-line 10. 2. 2011)

²¹ ZELENIOVÁ, J., *Muzikoterapie*, Portál 2007, str. 38

²² <http://www.muzikoterapie.cz/?p=muzikoterapie> (on-line 11. 2. 2011)

²³ KANTOR, J. a kol, *Základy muzikoterapie*, Grada 2009 str. 184

muzikoterapeut sleduje, jaký nástroj si klient vybral, sleduje dynamiku, tempo, aktivitu a také způsob klientovi hry. Díky improvizaci se rozvíjí klientova kreativita, spontánnost, hravost.

Improvizační techniky dělíme podle toho, na co se zaměřují. Rozlišujeme techniky empatie, vyvolávání, navázání důvěry, procedurální, práce s emocemi. Pod každou tuto skupinu patří několik technik. Myslím si, že níže uvedené techniky bych mohla využít při své práci s dětmi v azylovém domě.

- Rytmické kotvení – terapeut udržuje základní tempo a tím pomáhá klientovi při organizaci jeho hry
- Vzpomínání – klient si vzpomene na nějakou událost z minulosti a pokouší se ji zhudebnit
- Dirigování – improvizaci vede klient, který se tím učí vést, posiluje si sebedůvěru
- Protiklad – klient má za úkol vyjádřit pomocí hudby opačné pocity, než ty, které zrovna pociťuje

Na rozdíl od hudební improvizace je hudební **interpretace** mnohem důslednější. Klienti musí dodržovat předem daná pravidla. Zde klient netvoří pouze sám ze sebe, ale učí se interpretovat již vytvořenou hudbu. Tato metoda pomáhá klientům zlepšovat pozornost, rozvíjet paměť, učí klienta vcítit se do pocitů druhých, posiluje jeho sebedůvěru. Metoda interpretace je vhodná pro klienty, kteří mají strach ze samostatného projevu, kteří ke svému rozvoji potřebují přesně určenou strukturu a také pro klienty, kteří mají problém s porozuměním myšlenek jiných.

I při hudební interpretaci můžeme vybírat z různých technik. Velmi využívanou technikou je zpěv písní, při které lidé s narušeným řečovým projevem zlepšují artikulaci, dech, rytmus. Tuto techniku také používají muzikoterapeuté při práci s lidmi

s mentálním postižením. Pomocí zpěvu písní si rozšiřují slovní zásobu, lépe si pamatují a učí se pravidelným úsekům. Při skupinovém zpěvu se lidé učí kontaktu, vnímání a spolupráci s ostatními.

V případě interpretace prováděné na hudební nástroj a i u zpěvu se u dětí velmi často využívá obrázků, které nám poukazují na obsah písně, nebo se snaží u dítěte naladit určitou náladu.

Kompozice učí spolupráci, sdílení pocitů a myšlenek. Může pomáhat ohroženým či nemocným lidem s vyjádřením obav, s uspořádáním si myšlenek, týkajících se různých životních zkušeností. K dalším cílům kompozice patří rozvíjení schopnosti organizace, schopnost uvědomění si vlastních prožitků.

I při kompozici si můžeme vybrat z velkého množství technik, o kterých se zmiňuje Kantor na stránkách muzikoterapie²⁴. Jako nejjednodušší techniku bych označila techniku „fill in blanc“. Tato technika se vyznačuje tím, že klientovi se předloží text písně s vynechanými slovy a ty klient doplní dle svých potřeb, pocitů. Při další technice se klientovi předkládá text písně a oni k němu opět podle svých potřeb a pocitů skládají hudbu. V opačném případě klientovi předložíme píseň beze slov a on text vytváří. Další technikou je skládání celé písně.

Poslech hudby je nejméně direktivní metodou muzikoterapie. „Hudba evokuje vzpomínky, asociace klienta a zpřístupňuje nevědomý materiál.“²⁵ V současné době se před poslechem hudby využívá relaxace, díky které se klient uvolní, a vybaví se mu

²⁴ <http://www.muzikoterapie.cz/?p=muzikoterapie> (on-line dne 12. 2. 2011)

²⁵ KANTOR, J. a kol, Základy muzikoterapie, Grada 2009, str. 202

různé představy, myšlenky i vzpomínky. Potom je klient připraven plně vnímat hudbu od začátku a nemusí si „silou“ potřebné myšlenky navozovat. Poslech hudby pomáhá v navázání kontaktu, s komunikací, se sdílením svých problémů. Hudba má být samozřejmě vhodně vybrána. „Účinky hudby mohou být nejen rozmanité, ale někdy i protichůdné u různých jedinců, anebo i u téhož jedince v různých obdobích.“²⁶

I při poslechu hudby využíváme velké množství technik, které jsou různě zaměřené. Vybrala jsem pouze některé, které bych ráda vyzkoušela při praxi v azylových domech. Všechny uvádí K. Bruscia²⁷:

- hudební relaxace – snížení stresu, napětí, snížení úzkosti, pomoc s navozením tělesné relaxace
- stimulační poslech – stimuluje smysly, zlepšuje náladu, podporuje bdělost
- projektivní vyprávění příběhů – po poslechu hudby klienti vypráví příběh, který během písničky cítili - spolupráce, uvědomění si různosti pohledů, komunikace
- volné asociace – klient píše, co ho napadá při poslechu hudby – spolupráce, různost, komunikace
- projektivní kreslení při hudbě – klient kreslí během poslechu hudby

1.2.4 Historie a současnost

Základy muzikoterapie jako disciplíny můžeme nacházet již před mnoha staletími. O muzikoterapii, jako o profesi, se však začalo hovořit teprve nedávno. V polovině 20. století začaly vznikat první muzikoterapeutické asociace. V roce 2000 byly muzikoterapeutické asociace ve více než 50ti zemích.

²⁶ LINKA, A., Kapitoly z muzikoterapie, Gloria 1997, str. 25

²⁷ BRUSCIA, K. in Základy muzikoterapie, Grada 2009, str 202

V České republice datujeme první zmínky o muzikoterapii na přelom 60.-70. let. Jako první muzikoterapeutku uvádí autoři v knize *Základy muzikoterapie*²⁸ Jitku Vodňanskou, která se od roku 1972 věnovala muzikoterapii v protialkoholické léčbě.

V roce 2008 byla založena Česká muzikoterapeutická asociace, která uspořádala pro veřejnost konferenci, na které vystoupili i zahraniční muzikoterapeutové. Začali publikovat odborné články, aby se dostali do povědomí široké veřejnosti.

„Obecné povědomí a úroveň muzikoterapie ve světě i v naší republice roste zároveň s tím, jak se rozšiřují její možnosti a oblasti využití v praxi.“²⁹

²⁸ KANTOR, J. a kol, *Základy muzikoterapie*, Grada 2009, str. 202

²⁹ ŠIMANOVSKÝ, Z., *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*, Portál 2007, str. 23

2 Azylové domy pro matky s dětmi

„Azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu.“³⁰

Azylové domy pro matky s dětmi poskytují pomoc osamělým matkám s nezletilými dětmi a těhotným ženám, které se ocitly v nepříznivé životní situaci, které tuto situaci nejsou schopny řešit, nebo ji nemohou ve stávajících podmínkách řešit samy. Tyto krizové situace bývají rodinného typu, ale také to bývají situace, kdy se matka ocitne s dítětem bez střechy nad hlavou, případně se může jednat o důsledek nevhodného bydlení. Ženy v takovéto situaci nepotřebují pouze přístřeší, ale také různé služby, ať už sociální či psychologické.

V současné době existují státní a obecní azylové domy, a také nestátní a církevní azylové domy. Státní a obecní azylové domy jsou financovány z dotací zřizovatele. Nestátní a církevní azylové domy jsou financovány z grantů, příspěvků a samozřejmě ze sponzorských darů. Některé nestátní či církevní organizace spolupracují i s obcemi, díky čemuž také dostávají dotace od obcí, ve kterých byly zřízeny (příkladem je Azylový dům sv. Gerarda v Brandýse nad Labem – více viz kapitola 3.1.1).

³⁰ <http://www.mpsv.cz/clanek.php?lg=1&id=9> (on-line dne 8. 12. 2010)

První azylové domy vznikaly ve 40. letech 20. století ve Finsku, Francii a Itálii. U nás vznikl první azylový dům v roce 1963 v Ostravě. Předtím existovaly takzvané nalezince, které pracovaly na podobné bázi jako azylové domy. Většinou byly zřizovány při kláštorech. U nás byl založen první nalezinec roku 1575. V roce 1789 byl založen další nalezinec při kostelu sv. Apolináře.

2.1 Cíle azylových domů

Hlavním cílem všech azylových domů pro matky s dětmi je poskytnutí ubytování s tím, aby si matky mohly dostatečně rozmyslet, co by chtěly a hlavně měly dále podniknout ke zlepšení své situace, aby zjistily potřebné informace, které jim pomohou řešit jejich situaci. Pomocí k jejich rozhodování je plnění takzvaných individuálních plánů. Každá z klientek si zvolí konkrétní cíle, kterých by chtěla dosáhnout a také si určí, jakým způsobem by jich chtěla dosahovat. Spolu se sociální pracovníci na tomto individuálním cíli poté pracují.³¹

Ubytování bývá klientkám poskytováno na dobu nezbytně nutnou. Touto dobou se z pravidla rozumí doba od jednoho dne do tří měsíců. Ubytované bývají ženy společně s dětmi ve svém vlastním pokoji. Většinou mají matky vlastní pokoje, ale o kuchyně a sociální zařízení se dělí společně ještě s jinou matkou. Místnostmi, které klientky sdílejí spolu s ostatními obyvatelkami azylového domu, bývají herny, prádelny a společenské místnosti.

Aby mohly být matky v azylovém domě ubytovány, musí dodržovat **domácí řád**, se kterým se seznamují před nástupem do azylového domu a zavazují se k jeho dodržování svým

³¹ Vyhláška č. 505/2006 Sb., § 22

podpisem. Současně podepisují smlouvu o poskytnutí ubytování. Domácí řád a smlouvu o poskytnutí ubytování má každý azylový dům přizpůsobenou svým potřebám a požadavkům.

Dalším cílem azylových domů bývá poskytnutí potřebných poradenských, sociálních a výchovných služeb. Během pobytu by mělo být s matkou souvisle pracováno, například sociální pracovníci či psychologkou.

Jiné cíle si stanovuje každý azylový dům sám.

2.2 Situace těchto zařízení ve Středních Čechách

Ve středočeském kraji jsem našla jedenáct azylových domů, kde mohou být ubytované matky s dětmi. Z těchto jedenácti zařízení je pět určeno speciálně pro matky s dětmi, další dvě jsou zaměřené spíše na sociálně slabé rodiny, kde však poskytují několik lůžek i matkám s dětmi. Posledními třemi azylovými domy jsou ty, které poskytují ubytování, jak matkám s dětmi, tak rodinám a také lidem bez domova, některé z nich mají také několik pokojů typu domu na půl cesty.

Seznam všech azylových domů uvádím v příloze číslo 1. Celý seznam jsem našla na internetových stránkách ministerstva práce a sociálních věcí.

Dle mého názoru by bylo potřeba zřízení dalších azylových domů v našem kraji. Především tak soudím z mých zkušeností na praxi. Například v azylovém domě v Brandýse bylo více než čtyřicet čekatelek na poskytnutí ubytování a každým dnem se toto číslo zvyšuje. V Mělníku měli toto číslo o malý kousek nižší, přibližně třicet čekatelek. Z toho většina z nich neměla střechu nad hlavou a pouze několik z nich bylo dočasně ubytováno u příbuzných či v jiných azylových domech. Jsem si jistá,

že minimálně čtyři další azylové domy by přišly středočeskému kraji vhod. Na toto téma jsme vedly rozhovor se sociální pracovnící z Mělníka. Ta mi sdělila, že podle jejího názoru není větší počet azylových domů z toho důvodu, že se jejich zřizovatelé bojí, že by neměli dostatek financí. Obě jsme se shodly na tom, že si myslíme, že několik měst by jistě azylové domy na svém území uvítalo a podpořilo.

Z hlediska zaměření mé práce jsem se rozhodla zjistit, v kolika azylových domech poskytují dětem arteterapii a muzikoterapii.

O azylových domech v Brandýse nad Labem a v Mělníku se zmíním později a konkrétněji, protože s nimi mám osobní zkušenosti.

Z telefonických rozhovorů jsem zjistila, že:

- ve čtyřech azylových domech neposkytují žádné jiné služby nežli ubytování
- v dalších třech azylových domech s dětmi pravidelně malují, ale okamžitě mne ve všech svorně upozornili, že děti nejsou odborně vedeny
- v jednom azylovém domě poskytují sociálně – aktivizační služby, kam patřilo i malování, případně jejich psycholog poskytuje individuální arteterapii
- do jednoho azylového domu jsem se bohužel nedovolala ani mi nebylo odpovězeno na e-mail.

3 Praxe v Azylových domech

3.1 Popis pracovišť

3.1.1 Azylový dům sv. Gerarda pro matky s dětmi v Brandýse nad Labem³²

Slavnostní **otevření** azylového domu proběhlo 1. 1. 2004. Téhož roku přijel do Brandýsa kardinál Miloslav Vlk, aby novému domu požehnal.

Azylový dům sv. Gerarda je zařízením pro ženy s dětmi, které se ocitly v nepříznivé sociální a životní situaci a jsou bez přístřeší. Azylový dům jim poskytuje ubytování, základní vybavení, možnost přípravy stravy, základní sociální poradenství a také různé výchovné, vzdělávací a aktivizační programy.

Cílem tohoto zařízení je poskytnutí dočasného ubytování, podpora klientek tak, aby byly schopné řešit své problémy samostatně, a aby mohly vést nezávislý a plnohodnotný život v naší společnosti. Velký důraz je kladen na péči o děti.³³

Cílovou skupinou jsou matky s dětmi od narození do osmnácti let. Přístřeší je také poskytováno matkám od šestého měsíce těhotenství. Preferují se především matky z Brandýsa nad Labem a Středočeského kraje. V případě volné kapacity je možné ubytovat klientky z ostatních regionů. V některých výjimečných případech poskytuje azylový dům ubytování pro ženy v utajení.

Financování azylového domu je rozloženo do několika sfér. Každý rok dostává 300 tisíc korun od města Brandýs nad Labem –

³² Kronika Azylového domu Sv. Gerarda

³³ <http://praha.charita.cz/sluzby/brandys/azylovy-dum-sv-gerarda-pro-matky-s-detmi/> (online 12. 7. 2011)

Staré Boleslavi. Dále každý rok žádá o dotace Středočeský kraj a ministerstvo práce a sociálních věcí. Vloni dostal velice malou částku, a proto také hrozilo uzavření celého azylového domu. To se naštěstí díky sponzorům nestalo. Azylový dům má také několik malých dárců, kteří většinou věnují rozličné hračky a oblečení pro děti. Větší sponzoři pořádají pro děti výlety a různé kulturní akce. Také určitá část peněz vybraných při Tříkrálové sbírce připadá na azylový dům v Brandýse. A v nemalé míře to jsou i platby klientek za poskytnutí ubytování (90 korun za matku a 40 korun za dítě na den).

Zařízení nabízí 7 pokojů (dohromady 21 lůžek + postýlky) a jeden pokoj krizový (2 lůžka + postýlka) pro rychlé řešení naléhavého problému, jakým mohou být oběti domácího násilí a jiné... Zařízení nemá bezbariérový přístup.

Jsou zde zaměstnány čtyři osoby na plný úvazek – ředitel, sociální pracovníce (která je momentálně na mateřské dovolené) a 2 sociální asistentky střídající se na denních a nočních směnách. Na poloviční úvazek je zde zaměstnána jedna sociální asistentka a údržbář. K doplnění směn je k dispozici několik brigádníků a dobrovolníků.

Vloni sociální pracovníce zažádala švýcarskou charitu o **grant**, který se týkal projektu k poskytování arteterapie dětem. Bohužel azylový dům tento grant nezískal, a proto byl tento projekt odsunut.

3.1.2 Azylový dům Mělník³⁴

Azylový dům Mělník spadá pod Sociální a ubytovací služby města Mělník. Azylový dům úzce spolupracuje s Noclehárnou a Centrem sociální rehabilitace.

Hlavním cílem Azylového domu v Mělníku je prostřednictvím sociální intervence pracovníků zařízení sociálních služeb, individuálních plánů a programů individuálního rozvoje pomáhat uživatelům v začlenění do společnosti a zmírnění negativních dopadů sociálního vyloučení.

Dalším cílem je působit na chod veřejné správy ve prospěch občanů. Poskytovaná služba zachovává a rozvíjí důstojný život těch, kteří ji využívají, je bezpečná a odborná.

K zásadám azylového domu patří

- Diskrétnost – nic, co se v průběhu poskytování služby zjistí od uživatele včetně informací o tom, že službu vyhledal, nebude bez výslovného souhlasu uživatele sděleno třetí osobě.
- Nestrannost – služby jsou poskytovány všem lidem bez rozdílu rasy, pohlaví, zdravotního postižení, sexuální orientace, politické příslušnosti, světonázorové orientace, sociálního statusu apod. Pomoc a rady jsou poskytovány bez předpojatosti a zaujatosti a bez ovlivnění vlastními názory, politickým a náboženským přesvědčením pracovníků.

³⁴ Provozní řád zařízení sociálních služeb v Mělníce

- Nezávislost – služby jsou poskytovány uživatelům nezávisle na státních nebo jiných organizacích a nezávisle na organizacích, které azylový dům finančně podporují nebo dotují.

Posláním Azylového domu je pomáhat lidem, kteří jsou ohroženi sociálním vyloučením před jeho důsledky a pomáhat těmto lidem rozvíjet schopnosti, vlastnosti a dovednosti, které jsou přínosem pro jejich obyčejný život bez pracovníků azylového domu.

Cílovou skupinou jsou ženy starší osmnácti let s dětmi, které se ocitly bez domova. Případně také rodiny s dětmi. V případě, že by ubytování potřebovala nezletilá osoba, musí být v rámci poskytování služby pod dohledem svého zákonného zástupce.

Azylový dům je **financován** dotacemi od kraje a od města. Každý rok vypracovává nový rozpočet, poté podle toho, s jakým úspěchem dopadly u kraje, napíše rozpočet městu Mělník. Dále je financován různými granty a určitou částí financování chodu azylového domu pokryjí poplatky klientů za ubytování. Samozřejmě také podobně jako má azylový dům v Brandýse své dárce, tak je má i azylový dům v Mělníku. Ale jak jsem již psala výše, tito dárce poskytují hlavně hračky a ošacení dětem.

Ani toto **zařízení** nemá bezbariérový přístup. Jedná se o dvoupodlažní budovu, která je rozdělena na Azylový dům Mělník a na Noclehárnu Mělník. Pro matky s dětmi (popřípadě rodiny s dětmi) je zde k dispozici šest pokojů (dohromady 24 lůžek + možnost přidání dětských postýlek).

Celkem je zde sedm **pracovníků**. Jedním z nich je vedoucí sociálních a ubytovacích služeb, dále sociální pracovnice a 5 pracovníků v sociálních službách.

3.2 Vlastní zkušenosti

Od studia na vyšší odborné škole jsem pravidelně, každý rok, vykonávala praxi v azylovém domě v Brandýse nad Labem. V prvním ročníku jsem byla nadšená z práce sociální pracovnice, s aktivitami, které byly pro klienty pořádány a s celkovým chodem celého zařízení.

Ve druhém ročníku jsem byla na praxi vhozena přímo do role sociální asistentky. Aniž bych byla jakkoliv proškolená. Tato situace mne zaskočila, ale dělala jsem vše pro to, abych tuto práci zastávala co nejlépe. Celou první směnu jsem trávila čtením pokynů pro služby a domácím řádem. Po celý zbytek mé praxe mi nebylo přesněji vysvětleno, co je náplní mé práce. Za pomoci ostatních praktikantek a brigádnic jsem si práci osvojila a také velmi oblíbila. Dohodla jsem se tedy s ředitelem, že spolu navážeme další spolupráci formou brigády.

Díky předchozím zkušenostem jsem se rozhodla opět vykonat svou praxi na tomto pracovišti. A kvůli možnosti porovnání chodů azylových domů jsem si vybrala další azylový dům, kterým byl azylový dům v Mělníku.

3.2.1 Brandýs nad Labem

V Brandýse jsem byla opět ihned zařazena do provozu azylového domu. Stala se ze mě sociální asistentka. Měla jsem dvanácti hodinové směny. Většinu denních a několik nočních směn, abych poznala vše, co taková sociální asistentka má za povinnosti.

Měla jsem tedy na starost celý chod azylového domu. Vedla jsem pohovory s klientkami, pomáhala jsem jim vytvářet individuální plány, dělala jsem přijímací pohovory s uchazečkami o poskytnutí služby, jednala jsem s různými organizacemi, radila jsem klientkám, kam se mohou se svými obtížemi obrátit, pomáhala jsem jim s psaním úředních dopisů, vytvářela jsem rozpis směn a samozřejmě jsem vykonávala i jiné administrativní práce a aktualizovala kartotéku azylového domu.

Jak jsem se již zmínila v kapitole 3.1.1, loni zažádal azylový dům o grant, který by byl využit na projekt poskytování arteterapie dětem. Ten však nedostali, a proto zde arteterapie není.

Rozhodla jsem se tedy, že vždy, když budu mít směnu, budu se s dětmi věnovat výtvarným činnostem s prvky arteterapie, případně nějakým hudebním činnostem. Vždy, když jsem byla na praxi, vyvěsila jsem na dveře kanceláře čas, kdy budeme mít „MALOVÁNÍ“, jak jsem tato setkávání nazvala i proto, aby bylo maminkám jasné, co se zde bude dít. Délka těchto akcí byla proměnlivá. Velmi záleželo na skupině dětí. Když přišlo několik chlapců, kteří po padesáti minutách začali ztrácet trpělivost, končili jsme po jedné hodině. Když se však sešla skupinka dětí, která malovala s nadšením, strávily jsme spolu hodiny dvě.

Při prvním setkání jsem se s dětmi přivítala a navrhla jim, že bychom se mohly scházet a společně si malovat. Děti byly nadšené, nejspíše i proto, že s nimi nikdo jiný nepracoval. Rozdala jsem tedy papíry a položila před děti pastelky. Požádala jsem je, aby mi každý nakreslil, co ho napadne. Kluci většinou malovali autíčka, děvčata kytičky a srdíčka. Všichni vypadali, že je malování baví. Někteří z nich používali pouze jednu barvu, převážně černou nebo modrou.

Od té doby vždy, když jsem byla na praxi, chodily za mnou děti celý den, kdy už si zase konečně půjdeme malovat. Měla jsem z toho radost. Pokaždé jsem si na děti udělala čas a snažila jsem se jim vymyslet nová témata malování. Nechtěla jsem nic složitějšího, ale něco, co by je bavilo. Občas to bylo těžké. Hlavně, když jsem měla skupinku dětí, kterým bylo mezi třemi až dvanácti lety. Proto jsem si pro jistotu vzala vždy několik omalovánků, které jsem dávala malým dětem, když už byly mrzuté, či už měly namalováno.

Postupem času jsem si začala všimnout změn v malování u některých dětí. Začaly používat více barev, byly pečlivější a obrázky nejenže dokončovaly, ale dopracovávaly, aby je měly pěkné.

Jeden den si děti stěžovaly na to, jak je venku ošklivé počasí, tak mne napadlo, abychom si namalovaly JARO. Děti byly nadšené. Myslím si, že tato technika se jim zalíbila nejen proto, že obrázky, které vznikaly, byly plné mnoho veselých barev, ale také si představovaly, jak venku svítí sluníčko a jak mohou spolu s ostatními dětmi běhat po zahradě a hrát venkovní hry. Po malování jsme si povídaly o tom, jaké to bude, až konečně bude venku hezky.

Když už jsme se s dětmi trochu poznaly, zeptala jsem se jich, jestli by si na naší příští společné hodině nechtěly zahrát nějakou hru s hudebními nástroji. Odsouhlasily to.

Mou následující směnu jsem na dveře místo „MALOVÁNÍ“ vyvěsila cedulku „HUDEBNĚNÍ“. Do naší společenské místnosti přišlo k mému překvapení osm dětí. Sedly jsme si do kolečka a doprostřed jsem položila dřívka, triangl, činelky, tamburíny a zvonkohry. Nejprve jsme si všechny nástroje představily. Poté,

jsem děti požádala, aby si každý vybral svůj nástroj. Během toho jsem dětem vysvětlovala, co budeme dělat. V tu chvíli však nastal problém. Malé děti dělaly rámus, starší je okřikovaly. Došlo mi, že toto nebude nejvhodnější. Velký věkový rozdíl mezi dětmi nebyl skloubitelný. A k tomu, abych se mohla věnovat malým i velkým dětem zvlášť nebyl bohužel čas. Rozhodla jsem se tedy zůstat pouze u „MALOVÁNÍ“.

Před mezinárodním dnem žen jsme malovaly přáníčka maminkám. Všechny děti se velmi snažily a poté své výtvořiny hrdě maminkám předávaly a na maminkách bylo znát, že z výtvořin svých dětí mají upřímnou radost.

Mnohokrát se mi stalo, že za mnou přišly maminky s tím, jak jsou rády, že s jejich dětmi malují, že se jim nikdo jiný nevěnuje, že se na malování děti ptají a že si někteří začínají malovat i sami od sebe na pokojích. Tyto informace mne na jednu stranu velice těšily, na druhou mě velmi mrzelo, že se dětem nikdo jiný nevěnuje.

Před výtvarným vytvářením jsem vždy nahlížela do knih, aby mne inspirovaly v tom, co bych mohla s dětmi malovat. Ale častokrát jsem se inspirovala náladou dětí tak, jak jsem ji vyzorovala v průběhu směny. Takže jsem několikrát improvizovala. Když venku foukal silný vítr a děti nemohly ven, napadlo mne, že bychom si mohly namalovat vítr (inspirace v technice Živly). Povídala jsem dětem o počasí, jak se střídá sluníčko s deštěm, větrem a sněžením a poté jsem jim navrhla, že bychom si mohly vítr namalovat, abychom vlastně zjistily, jak takový vítr ve skutečnosti vypadá. Toto téma je doopravdy velmi zaujalo.

Jednou, když jsem měla na hodině pouze tři starší děti, jsem s nimi vyzkoušela malování na hudbu. Tato technika se jim podle jejich slov zatím nejvíce líbila. Bylo to znát i na čase, který jsme strávily rozhovorem o jejich pocitech při tvoření. Dokonce jsme se u jednoho chlapce dostali i k jeho pobytu v dětském domově, kde jednu z písní slýchal. Bylo velmi příjemné vidět, jak je tato činnost zaujala.

V neděli, tj. v den, kdy bývá v azylovém domě málo administrativní práce, a já měla více času na děti, jsem přemýšlela nad společnou technikou, která by byla dílem všech. Nakonec jsem se rozhodla, že společně namalujeme celý náš azylový dům. Děti se do díla nejdřív moc neměly, přemýšlely, co a jak mají malovat. Ale po chvíli se dohodly na tom, že si nejprve namalují pokoje. Hodně spolu po celou dobu komunikovaly. Nejvíce se začaly dohadovat při malbě společenské místnosti a zahrady. Nakonec posadily všechny maminky na zahradu a všechny děti namalovaly ve společenské místnosti.

Při poslední hodině malování jsem se s dětmi loučila. Vypadaly smutné. Bylo mi to neuvěřitelně líto. Věděla jsem, že s nimi nebude dále nikdo pracovat, že se jim nebude takto nikdo věnovat. S dětmi jsme si malovaly obrázky na památku. Od každého jsem dostala nějaký obrázek a já také každému něco namalovala. Celý zbytek mé směny za mnou děti i maminky chodily do kanceláře a povídaly, jaká je škoda, že už v azylovém domě nebudu pracovat.

3.2.2 Mělník

V tomto azylovém domě mají díky sociální pracovníci pravidelné hodiny arteterapie. Tato sezení mají děti povinná. Byla jsem přítomna na několika arteterapiích a byla jsem z práce

arteterapeutky nadšena. To, jak k ní děti vzhlížely, to jak zajímavě vyprávěla dětem příběhy, díky kterým se lépe vcítily do následujících technik se mi zdálo téměř neuvěřitelné. Do doby než se v kuchyňce (kde se arteterapie odehrávala) objevila slečna arteterapeutka, byly děti hlučné a roztěkané. Jakmile však vstoupila do místnosti, nastal naprostý klid. Vyzařovalo z ní určité kouzlo.

Myslím si, že je velice důležité, že všechna setkání měla přesný řád. Pokaždé, když přišla do třídy, přivítala se s dětmi, povídala si s nimi o novinkách za poslední dobu a případně zadala nějakou rychlou rozechřívací hru. Poté následovalo zadání tématu a krátké povídání o něm, kdy arteterapeutka vysvětlovala, co a jak se bude malovat. V průběhu tvorby pomáhala dětem, zvládat vzniklé obtíže. Po ukončení práce následovala diskuse o zážitcích při malování.

Během mých návštěv arteterapie jsem viděla několik zajímavých témat. Z rozhovoru s arteterapeutkou jsem zjistila, že příprava na lekce je velmi důležitá. K většině témat si vymyslela vlastní zajímavý příběh a děti měly za úkol na něho určitým výtvarným způsobem reagovat.

Příběh o ztracené ovečce se dětem líbil asi nejvíce ze všech příběhů, které jsem slyšela. Příběh vyprávěl o ovečce, která patřila do velkého stáda a jednoho dne se zatoulala. Několik dní běhala sama po lese a hledala své přítelkyně. Nakonec ji našly ostatní ovce podle jejího naříkání. Dovedly ji do ohrady a všichni se velice radovali. Děti dostaly za úkol namalovat ovečku a na vlnu dostaly lepidlo s vatou. Když bylo jejich dílo hotovo a dívaly se na ovečky ostatních, napadlo jednu sedmiletou dívku, že když je všechny dají do jedné ohrádky, budou mít stádo a už nikdy nebude žádná ovečka sama. Také to tak udělaly.

Poté si povídaly o tom, jak se asi ovečka cítila sama a jak se cítila, když byla nalezena.

3.3 Malá anketa

Při mé praxi mne napadlo, že by mohlo být zajímavé, získat od maminek určitou zpětnou vazbu, která by se týkala arteterapie. Muzikoterapii jsem do ankety nezapojila, z toho důvodu, že ani v jednom zařízení nebyla profesionálně ani laicky poskytována. K tomuto účelu jsem vypracovala několik otázek pro malou anketu, ve které se vyskytovaly následující otázky:

- Máte dojem, že je Vaše dítě po výtvarném vytváření
 - a) klidnější
 - b) lépe komunikuje
 - c) spokojenější
 - d) otevřenější
 - e) lépe vychází s ostatními dětmi
 - f) jinak:
- Všimla jste si u Vašeho dítěte nějakého posunu – změny ve výtvarném projevu? Pokud ano, napište jakého.
- Jaký význam pro Vás osobně a Vaše děti tato setkávání mají?

Pro větší přehlednost jsem výsledky první části ankety znázornila graficky v příloze číslo 4.

3.3.1 Brandýs nad Labem

Anketa byla vyplňována koncem března v azylovém domě v Brandýse nad Labem. Maminky ji vyplňovaly postupně v kanceláři asistentek.

Z celkového počtu devíti maminek mi anketu vyplnilo maminek sedm. Zbylé dvě se do mé ankety zapojit nemohly, protože jedna z nich má teprve šesti týdenní holčičku a druhá z toho důvodu, že její syn se jako jediný nikdy našich společných hodin neúčastnil.

Při vyplňování první otázky jsem se často setkala s pousmáním maminek nad možnostmi a) klidnější. Všechny svorně říkaly, že děti jsou jak z divokých vajec, ale jsou spokojené.

Na první otázku tedy odpovědělo pět ze sedmi maminek, že jejich dítě lépe komunikuje, sedm maminek odpovědělo, že jejich děti jsou spokojenější, čtyři maminky odpověděly, že jejich dítě otevřenější a všechny maminky odpověděly, že jejich dítě lépe vychází s ostatními dětmi.

Na druhou otázku mi pět maminek odpovědělo, že si změny výtvarného projevu jejich dítěte všimly. Dvě z výše zmíněných pěti napsaly, že jejich děti si začaly vybírat více různých barev, než tomu bylo dosud. Další dvě maminky napsaly, že změna se týkala toho, že si jejich děti malují také samy od sebe doma na pokojích. Jedna maminka nenapsala, jakých si všimla změn, a zbylé dvě maminky na tuto otázku odpověděly NE.

Poslední otázku mi vyplnily pouze tři maminky. Zbylé se omluvily, že prý je to moc složité. Všechny tři maminky, které odpověděly, se shodly na tom, že velký význam pro ně má fakt, že se jejich dítětem někdo věnuje. Jedna z výše zmíněných

maminek dále připsala, že velkým významem pro ni je fakt, že si na chvíli může odpočinout a že nemusí mít o syna neustálý strach.

Výše uvedené informace mne potěšily. Byla jsem ráda, že má snaha o práci s dětmi byla maminkami oceňována. Před zadáním anket jsem si myslela, že k nejčastějším odpovědím bude patřit, že jsou děti komunikativnější a že lépe vychází s ostatními dětmi. K mému závěru jsem dospěla především ze sledování změn chování dětí v průběhu mých směn. Tyto mé předpoklady se potvrdily.

3.3.2 Mělník

Anketa byla vyplňována také na konci měsíce března v průběhu dopoledne v azylovém domě v Mělníku. Všechny maminky jsem navštívila na jejich pokojích a požádala je o vyplnění ankety.

Anketu mi vyplnilo 10 maminek. Byly to všechny, které v tuto dobu byly na azylovém domě ubytované. Jelikož se bude azylový dům rekonstruovat, byly některé klientky již přestěhované na jiné pracoviště.

Na první otázku mi odpovědělo 8 maminek z 10, že jejich děti lépe vycházejí s ostatními dětmi, 6 maminek odpovědělo, že jejich děti lépe komunikují a 6 maminek odpovědělo, že jsou jejich děti spokojenější. Dvě maminky zaškrtnuly odpověď d) otevřenější. Pouze dvě maminky zvolily možnost a) klidnější.

Ve druhé otázce bylo několik různých odpovědí, zjistila jsem, že děti lépe malují (odpovědělo 5 maminek), malují si i doma (odpověděly 4 maminky), jsou snaživější (odpověděly dvě maminky), používají více barviček (odpovědělo 5 maminek).

Mile mne překvapilo, že většina maminek vyplnila poslední otázku, se kterou měly maminky v Brandýse problémy. Psaly, že jsou rády, že mají pro děti takovouto možnost, byly rády, když viděly své děti, které se na malování těšily a také jsem se setkala i s odpovědí, že jsou rády, že díky malování mají čas pro sebe. Jedna maminka také uvedla, že by si pro své dítě přála malování častěji.

Předpokládala jsem, že maminky, budou volit stejné odpovědi, jako maminky z Brandýsa. Tím myslím odpovědi na první otázku, že jsou děti komunikativnější a že lépe vycházejí s ostatními dětmi. Tento předpoklad se opět potvrdil.

3.4 Kazuistiky

V průběhu mé praxe jsem se setkala s několika zajímavými životními příběhy dětí, které by dopomohly k lepší představě o působení výtvarných činností na děti v azylových domech pro matky s dětmi. Z několika výše zmiňovaných příběhů jsem vybrala příběh Barunky, se kterou jsem se seznámila v azylovém domě v Mělníku a příběh Štefana, kterého jsem poznala v azylovém domě v Brandýse nad Labem.

Z důvodu zachování anonymity jsou osobní údaje pozměněné.

Kazuistika 1 - Barunka

Barunka je šestileté děvče, které do azylového domu přišlo s maminkou před třemi měsíci.

Barunka pohází z šestičlenné rodiny. Její dva bratři (13 a 15 let) žijí spolu s otcem v Polsku, její starší bratr Jan je ve výkonu trestu odnětí svobody za majetkovou trestní činnost.

V Barunčiných třech letech se její rodiče rozvedli. Otec se přestěhoval zpět do své rodné země spolu s dvěma syny a matka spolu s Barunkou a Janem zůstali v Toušeni. Jan byl v té době výdělečně činný a tak pomáhal matce s chodem domácnosti. Po jeho vzetí do vazby se jeho matka psychicky zhroutila. Půl roku poté se seznámila s Martinem, ke kterému se spolu s Barunkou po třech měsících nastěhovala. Myslela si, že tím se jejich situace vyřeší. Martin měl velice namáhavé zaměstnání a cestou domů chodíval přes hospodu. Domů se občas vracíval v podnapilém stavu. Postupem času si Barunčina matka začala stěžovat na Martinovo chování, vyčítala mu jeho vztah k alkoholu, vyčítala mu, že se o ni nestará tak, jak tomu bylo na začátku jejich vztahu a tak dále. Toto její chování Martin nesnášel dlouho a Barunku s její matkou vyhodil.

Po dobu šesti měsíců byly obě ubytovány v azylovém domě v Kladně. Poté přešly do azylového domu v Mělníku. Bářina matka doufá, že v průběhu jednoho měsíce si najde ubytování i zaměstnání, aby se mohly odstěhovat, protože koncem srpna by měli propustit Jana z výkonu trestu.

Barunka je velice komunikativní a veselé dítě. Na jejím chování bylo patrné, že byla zvyklá dostávat takřka vše, co si zámerala. Vždy musí být středem pozornosti. Všechno ví nejlépe, nerada se dělí o své věci. Barunka nikdy nechodila do školky a z části i proto neumí vycházet a spolupracovat se skupinou dětí.

Když jsem se po několika hodinách arteterapie zeptala na Barunku slečny arteterapeutky, sdělila mi, že současný stav Barunčina chování je naproti jejich prvnímu setkání mnohem lepší. Dříve prý nepůjčila jedinému dítěti ani ořezávatko, natož pastelku, všem se smála nad jejich výkresy a podobně.

V současné době se o své věci začíná dělit s některými vybranými dětmi. Velký posun však nastal v tom, že už se dětem nesměje. Pouze s jedním stejně starým chlapcem se neustále popichují. Také si Barunka oblíbila jednu čtyř a půlletou dívenku, které občas s výkresy pomáhá.

Díky změně Barunčina chování si v azylovém domě našla i více kamarádek, které ji před tím odmítaly především proto, že měla vždy vše nejlepší.

Kazuistika 2 - Štefan

Štefan je jedenáctiletý chlapec, který navštěvuje pátou třídu základní školy. Štefan má pět sourozenců staršího Tomáše (15 let), a mladšího Michala, Martina a Dominika (6, 6, 4 roky).

Se Štefanovou maminkou Lucií jsou v azylovém domě ubytováni již přes rok. Jejich otec je v současné době ve výkonu trestu odnětí svobody. Lucie se spolu s dětmi ocitla bez střechy nad hlavou, když jejího muže odsoudili. Byt, ve kterém žili, byl psán na otce rodiny a majitel je nelítostně vyhodil.

Lucie má velký problém s nalezením stálého zaměstnání. Dle jejích slov nikdo nezaměstná Romku s pěti syny. Proto alespoň namátkově navštěvuje různé brigády, aby zlepšila jejich finanční situaci.

Ale zpět ke Štefanovi. Štefan je na rozdíl od svých mladších bratrů tichý. Vždy se na vše slušně dotáže, snaží se nebýt moc nikomu na očích.

Při prvních dvou malováních se ve společenské místnosti ani neukázal. Při třetím setkání se přišel podívat, zda jeho mladší bratři nezlobí. Nabídla jsem mu, ať se k nám přidá, ale odmítl

se slovy, že nechce přidělovat práci. Vysvětlila jsem mu, že mi tím práci rozhodně nepřidělá, že mi maximálně přidělá kus radosti. Usmál se a odpověděl, že možná příště.

Na další hodině již seděl ve společenské místnosti před zahájením. Nic jsem mu neřekla, aby se třeba nevystrašil, ale dala jsem mu úsměvem najevo, že o něm vím, a že mi to udělalo radost. Také se usmál.

Maloval s nadšením, a když si jiné z dětí nevědělo rady, byl to Štefan, kdo se zdvihl a šel mu poradit.

Od té doby za mnou neustále chodil, zda na ně s malováním nezapomenu, ptal se, jestli už vím, co budeme malovat, neustále mi nabízel svou pomoc. Nosil mi na naše setkání pomůcky, pomáhal s úklidem společenské místnosti, kde jsme se setkávaly. Při našich společných činnostech se z něj stal můj „pomocník“. Jakmile bylo zapotřebí věnovat se najednou dvěma či více dětem najednou a něco jim vysvětlit či je popostrčit k malování, postaral se o jednoho z nich.

Když jsme měli naše předposlední setkání, pověděla jsem dětem, že příště se uvidíme naposledy. Štefana toto sdělení zaskočilo. A od té doby se stal naprosto nekomunikativním. Šla jsem za ním, ale odpověděl mi, že nemá čas, že slíbil pomoc mamince. Řekla jsem si, že si s ním o tom popovídám později.

K večeru za mnou přišla paní Lucie a pověděla mi, že byl Štefan na pokoji velmi smutný z toho, že už naše společné činnosti končí. Vyprávěla mi, že ze Štefana měla poslední dobou velkou radost. Místo zlobení si doma maloval, pomáhal usměrňovat její nejmladší syny, když potřebovala, mohla malého Dominika nechat na starosti právě Štefanovi, protože si už byla jistá, že společně nevyvedou žádnou neplechu. Dle jejích slov

si všimla změny v malování u mladších synů, ale že u Štefana zpozorovala i změny v chování. Moc mi děkovala za to, že jsem se jejich dětem věnovala. A omlouvala se mi za Štefanovo zachmuřené chování. Také mi oznámila, že jí Štefan pověděl, že na naše poslední setkání nepůjde.

V poslední den jsem na dveře vyvěsila opět barevný papír oznamující čas malování a čekala, zda se Štefan ukáže. Neukázal se celý den. Při vstupu do společenské místnosti jsem však byla překvapena. Všichni seděli okolo stolu i Štefan. Řekl mi, že se ho jen tak jednoduše nezbavím a že se rozhodl, že dnes budou všichni malovat něco vzpomínkového pro mne a dostala jsem zákaz „odmlouvání“. Měla jsem radost. Posadila jsem se tedy a začala jsem malovat i já obrázky dětem. Na konci hodiny byly všechny děti velice smutné. Štefan za mnou přišel po hodině do kanceláře a více než hodinu jsme si povídali. O tom, jak ho malování bavilo, jak se v malování zlepšil, jak některými obrázky udělal radost mamince a že jeden poslal i tatínkovi do vězení, nakonec mi řekl, že mu budu chybět, objal mne a poté utekl k mamince.

3.5 Shrnutí poznatků

V průběhu mé praxe jsem si uvědomila mnoho skutečností. Díky mým zkušenostem s malováním jsem se ujistila v tom, jaký vliv tyto tvořivé činnosti na děti mají. Také z anket, které mi maminky vyplnily, je zřejmé, že i ony tuto činnost oceňují.

Během praxe v Brandýse nad Labem jsem zřetelně vnímala, že na oblast arteterapie je v azylovém domě vytvořen minimální prostor. Dovolím si tvrdit, že pokud by nebylo brigádníků (částečně již odborně vzdělaných), děti by byly pouze vlečeny monotónností denního řádu azylového domu bez tvůrčího přístupu okolního světa. Tím myslím personál azylového domu i rodiče dětí.

Z tohoto důvodu mne mrzí, že dětem v azylovém domě v Brandýse nad Labem, se v této oblasti již nikdo nebude věnovat. Napadlo mne tedy, že bych mohla zajistit dobrovolníka, který by děti pravidelně navštěvoval.

V azylovém domě v Brandýse nad Labem mne také velmi překvapil přístup vedení k brigádníkům či praktikantům. Před zahájením činnosti brigádníka, či praktikanta dostanou jen minimum informací a ihned jsou plně zapojeni do samostatné činnosti azylového domu. Pokud se mohu vyjádřit zcela otevřeně, vstupní pohovor s poučením o chodu azylového domu je podceňován a redukován na nevyhovující úroveň. Jedná se o více oblastí. Jako příklad bych uvedla nejen oblast samotného života matek s dětmi, ale i o rizika spojená s běžným režimem azylového domu. Tím myslím specifika denních a nočních služeb, požární ochrana objektu spojená s evakuací bydlících apod. Matky se obrací na personál i s otázkami odborné pomoci při jednání se sociálním úřadem, soudy či bývalým partnerem.

Toto jsou skutečnosti, které by měly být sděleny již v úvodu praxe. Pokud jsou rozsáhlejší, navrhuji je popsat v uceleném dokumentu (členěném po oblastech života azylového domu) a nechat je v klidu praktikantovi prostudovat.

Tímto by se docílilo kvalitnějšího seznámení praktikanta s problematikou a stálým zaměstnanců azylového domu by byl ušetřen čas na jejich odbornou práci.

Hovořila jsem s několika brigádníky, kteří mi tuto moji zkušenost potvrdili. Domluvila jsem si tedy schůzku s ředitelem azylového domu, abychom si o tomto problému promluvili. Pan ředitel pouze odvětil, že nemají sociální pracovníci, která se o zaučování brigádníků stará a že až ji přijmou, bude vše v pořádku. Na můj další dotaz, jak celou situaci bude řešit do té doby, než novou sociální pracovníci přijmou, mi odpověděl, že vše je v jejich azylovém domě v pořádku. Poté jsme debatovali o individuálních plánech klientek, na kterých s nimi nikdo nepracuje, o tom, že se nikdo nevěnuje matkám a ani jejich dětem a podobně. Závěr pana ředitele byl opět stejný jako u mé předchozí otázky – až bude sociální pracovnice, bude to lepší. Možná jsem skeptická, ale nevěřím tomu, že jeden člověk, vše změní. Je pravdou, že předchozí sociální pracovnice měla na starosti vše: rozdávala úkoly sociálním asistentkám, zřizovala programy pro matky i děti, plánovala individuální cíle s klientkami. Podle mne je přímo nepřípustné, aby chod takového zařízení závisel na jednom odborném pracovníkovi. Tento „nedotažený“ přístup v konečné fázi odnášejí ti nejmenší...

Také jsem se dozvěděla, že ředitel přemýšlí o tom, zrušit spolupráci se všemi brigádníky a praktikanty, protože podle ostatních asistentek jim přidělávají pouze práci, protože se věnují dětem, hrají si s nimi a povídají si s maminkami. Prý jsou jen

přítěží. Na jednu stranu si myslím, že by bylo vhodné, aby měl azylový dům stálé zaměstnance. Ale měli by být vhodně vybráni a proškoleni. Jinak se klientkám nebude věnovat už vůbec nikdo!

Z poslední praxe v Brandýse jsem byla velmi zklamaná. Při mých předchozích praxích to zde bylo úplně jiné. Nyní mi připadalo, že zde jsou pracovníci unavení, možná i rezignovaní, či otrávení. Často jsem při předávání směn slýchala jen samé stížnosti na klientky a jejich děti. Například, že děti jsou hlučné, že pobíhají po azylovém domě a podobně. Ale, co se dá očekávat od dětí bez jejich zabavení? Při nepříznivém počasí, v pokoji 4 x 3 metry? A další jejich stížnosti se týkali praktikantů, kteří jim přidělávají práci. Protože se věnují „pouze“ hraní s dětmi a povídání si s matkami a všechnu důležitou administrativní práci (která při běžném provozu, bez mimořádných událostí, zabírá asi 90 minut z 12 hodinové směny) nechávají na nich. Podle mého názoru jsou klienti nejdůležitější. Navíc lze většinu administrativy vyřídit v noční směně, když klienti spí. Odborného pracovníka v sociální oblasti nelze suplovat seniory s minimálním vzděláním, kteří si přijdou na noc plést svetr a hluk dětí je ruší!

Moc bych tomuto azylovému domu přála, aby se vrátil do dřívějších kolejí.

Naopak mne velice mile překvapil přístup sociální pracovnice v azylovém domě v Mělníku. Byla klientům vždy k dispozici, rádi za ní všichni chodili jak s problémy, tak s podělením se o dobré zprávy. Sociální pracovnice dělá vše pro to, aby každé dva týdny hovořila s každou maminkou, aby měly děti pravidelné aktivity a podobně. Takto si představuji přístup pracovníků azylových domů.

Závěr

Myslím si, že mé předem vytyčené cíle se mi podařilo splnit.

Díky množství dostupné literatury jsem o fenoménu muzikoterapie a arteterapie zjistila mnoho důležitých a zajímavých informací. Některé z nich jsem měla možnost si vyzkoušet i v průběhu mé praxe.

Při zjišťování využívání expresivních terapií jsem využila internetových zdrojů a poté samozřejmě i kontakt s azylovými domy. I když arteterapie a muzikoterapie není nabízena ve všech pracovištích, je znát, že účinky výtvarných činností začínají být žádány na více a více pracovištích. Před pár lety děti tyto možnosti neměly.

Mým dalším cílem bylo prohloubit si praktické zkušenosti s poskytováním služeb v azylových domech. S tímto mne nejvíce pomohla praxe v azylovém domě v Brandýse, kde jsem byla zařazena ne jako praktikant, ale jako sociální asistentka ve dvanáctihodinových směnách a sama jsem měla tu možnost být klientům k dispozici. Na praxi v Mělníku jsem toto nezkusila, ale naopak jsem shlédla přístup velice angažované sociální pracovnice, který mne inspiroval k mé další práci v azylovém domě v Brandýse.

Dále jsem chtěla být přítomna na arteterapeutických setkáních a chtěla jsem mít možnost sledovat chování a případně i vývoj dětí. Nakonec jsem měla možnost sledovat arteterapii pouze v Mělníku. V Brandýse jsem se sama věnovala výtvarným činnostem a dovolím si napsat, že jsem při nich využívala některých prvků arteterapie. Snažila jsem dětem vštípit, že není důležité, jestli konečné dílo vypadá jako fotografie, ale že společně malujeme pro ten pocit, který máme při vytváření,

proto, abychom spolu sdílely své pocity, proto abychom se lépe poznaly a spřátelily se. Myslím si, že to mé očekávání předčilo.

Muzikoterapii jsem nikde zkusit nemohla a mé snahy o vyzkoušení muzikoterapeutických technik mi nevyšly.

Svět tvořivých činností mne vtáhl do své moci. Přemýšlím nad možností absolvovat nějaký z velkého množství nabízených výcviků a poté se arteterapii s dětmi v azylových domech profesionálně věnovat.

Seznam literatury

- CAMPBELLOVÁ, J., *Techniky arteterapie*, Praha: Portál 1998, ISBN -80-7178-204-1
- CASEOVÁ, C. a DALL EYOVÁ, T, *Arteterapie s dětmi*, Praha: Portál 1995, ISBN 80-7178-065-0
- ČESKÁ ARTETERAPEUTICKÁ ASOCIACE, *Současná arteterapie*, Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta 2000, ISBN 80-7290-004-8
- CHODOROWOVÁ J., *Taneční terapie a hlubinná psychologie, Imaginace v pohybu*, Praha: Triton 2006, ISBN 80-7254-554-X
- JEBAVÁ, J., *Úvod do arteterapie*, Praha: Karolinum 2000, ISBN 80-7184-394-6
- KANTOR, J. a kol., *Základy muzikoterapie*, Praha: Gráda 2009, ISBN 978-80-247-2846-9
- KOPŘIVA, K., *Lidský vztah jako součást profese*, Praha: Portál 1997, ISBN 80-7178-150-9
- KRČEK, J., *Musica Humana*, Hranice: Fabula 2008, ISBN 978-80-86600-50-5
- LIEBMANN, M, *Skupinová arteterapie*, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7178-864-23
- LINKA, A., *Kapitoly z muzikoterapie*, Brno: Gloria 1997, ISBN 80-901834-4-1
- MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*, Praha: Portál 2005,

ISBN 8-7178-549-0

- MATOUŠEK, O. a kol, *Metody a řízení sociální práce*, Praha: Portál 2003, ISBN 80-7178-548-2
- MATOUŠEK, O. a kol, *Sociální práce v praxi*, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7367-002-x
- MATOUŠEK, O. a kol, *Sociální služby*, Praha: Portál 2007, ISBN 80-73676-310-9
- MATOUŠEK, O. a kol, *Základy sociální práce*, Praha: Portál 2001, ISBN 80-7178-473-7
- MEGLINOVI, D. a N., *Kreslení jako cesta k sebevyjádření*, Praha: Portál 2001, ISBN 80-7178-446-x
- MORENO, J. J., *Rozehrát svou vnitřní hudbu*, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7178-980-1
- RUBINOVÁ, J. A., *Přístupy v arteterapii*, Praha: Triton 2008, ISBN 978-80-7387-093-5
- SVOBODA, P., *Poetoterapie*, Olomouc: Univerzita Palackého 2007, ISBN978-80-244-1682-3
- ŠICKOVÁ – FABRICI, J., *Základy arteterapie*, Praha: Portál 2002, ISBN 80-7178-616-0
- ŠIMANOVSKÝ, Z., *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*, Praha: Portál, ISBN 978-80-7367-339-0
- TICHÁ, A., *Učíme děti zpívat*, Praha: Portál 2005, ISBN 80-7178-916-X
- VALENTA, M., *Dramaterapie*, Olomouc: Netopejř 1999,

ISBN 80-86096-27-0

- VALENTA, M., *Dramaterapie*, Praha: Portál 2001, ISBN 80-7178-586-5
- VÁGNEROVÁ, M., *Základy psychologie*, Praha: Karolinum 2005, ISBN 80-246-0841-3
- VAGNEROVÁ, M., *Vývojová psychologie*, Praha: Karolinum 1999, ISBN 80-7184-803-4
- ZELEIOVÁ, J., *Muzikoterapie*, Praha: Portál 2007, ISBN 978,80-7367-237-9
- LEVOVIČOVÁ, P., Absolventská práce – *Význam tvořivých činností při práci s dětmi v azylových domech pro matky s dětmi*, Evangelická akademie - VOŠ sociálně právní, Praha 2003
- MATHESOVÁ, J., Absolventská práce - *Využití arteterapie v diagnostickém ústavu pro mládež*, Evangelická akademie VOŠ sociálně právní, Praha 2004
- Časopis České arteterapeutické asociace, *Arteterapie* 16/2008
- Časopis České arteterapeutické asociace, *Arteterapie* 1číslo/5, Téma: Děti
- Provozní řád zařízení sociálních služeb v Mělníku
- Směrnice Azylového domu sv. Gerarda

- Kronika Azylového domu sv. Gerarda
- Vyhláška č. 505/2006
- Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách a prováděcích předpisů
- iregistr.mpsv.cz
- www.adcr.cz
- www.arteterapie.cz
- www.expresivniterapie.org
- www.charita.cz
- www.i-psychologia.sk
- www.mineralfit.cz
- www.muzikoterapie.cz
- www.psychoterapeutka.eu
- <http://terapie.az4u.info/cs/>
- www.terraherapeutica.sk

Přílohy

1. Seznam azylových domů ve střeđočeském kraji
2. Obrázkové přílohy
3. Malá anketa
4. Grafické znázornění výsledků ankety